

Posudek diplomové práce

Eleny Jurčové

na téma

„Rola imaginácie v procese tvorby kázne“

Téma imaginace je pro řadu současných teologů přitažlivým tématem. Nelze však říci, že by v prostředí české a slovenské praktické teologie – a zcela konkrétně v oblasti homiletiky - bylo tématem přespříliš traktovaným, či dokonce vyčerpaným. Spíše naopak. Teologické literatury v českém či slovenském jazyce k němu zas tolik nenajdeme. Je proto sympatické, že si studentka zvolila právě toto téma, ačkoli byla odkázána převážně na studium textů zahraničních autorů. Tato skutečnost zřejmě ovlivnila i formulaci cíle práce, kterým je: „preskúmať jednotlivé súčasné homiletické trendy z diskusií v Európe a Severnej Amerike, a to konkrétne vo veci roly predstavivosti v procese tvorby kázne“ (s. 7), tedy jinými slovy pořídit přehled o tom, jak novější koncepty z evropského a amerického kontextu s představivostí vůbec pracují, a tímto přehledem zaplnit mezeru v dosavadní české a slovenské teologické literatuře.

Práce sestává ze čtyř částí. Zatímco první dvě jsou stručným uvedením do problematiky pojmu „imaginace“ (s. 8-10) a do diskuse v oblasti homiletiky (s. 10-14), třetí část představuje šest novějších homiletických teorií, které s rolí imaginace v homiletickém procesu záměrně a reflektovaně pracují (s. 14-57). Svým rozsahem představuje tato část těžiště práce. Čtvrtá část přináší reflexi výtěžků (s. 58-62). Nechybí úvod, závěr a seznam užitých literatur.

Autorka vychází z definice imaginace, kterou uvádí Merriam-Webster slovník. Pojímá představivost jako „akt alebo silu vytvárania mentálneho obrazu niečoho pre zmysly neprítomného alebo nikdy predtým skutočne plne neuchopeného“ (s. 8). Vedle toho však poukazuje i na další důležité aspekty imaginace, především na její „dynamiku, ktorá vie vypôsobiť vnútornú zmenu, a tak podnietiť ku konaniu“ (s. 8.) Za klíčové znaky imaginace tak, jinými slovy řečeno, pokládá schopnost vidět/představovat si věci nově/jinak, podněcovat vnitřní změnu a motivovat určité jednání. Takto pojatá imaginace podle autorky rovněž hraje důležitou roli při utváření víry člověka, ačkoli – jak sama zdůrazňuje – není s vírou totožná (s. 9). Škoda, že autorka tomuto zajímavému tématu nevěnovala trochu více pozornosti. Mohla by se k němu vrátit při obhajobě.

V náčrtu dějinného vývoje homiletických konceptů se autorka zaměřuje na proměny cíle kázání. Již v období osvícenství nastává postupný posun od záměru kázání „přesvědčit“ k záměru „vysvětlit“ určité obsahy a spolu s tím dochází k funkčnímu podřazení obrazů, příběhů, podobenství takto chápanému účelu kázání: „Ilustrácie sa stali len pomôckou objasnenia, označované za ‚okná slova‘.“ (s. 10). Od 2. poloviny století sleduje autorka sblížení homiletiky s hermeneutikou, sémiotikou, psychologíí a recepcí komunikačních teorií, jejichž poznatky se homiletika pokouší využít k reflektovanému řízení recepce kázání na straně posluchače. Oddíl jmenuje řadu nových homiletických trendů, ovšem poměrně zhuštěně a ne vždy jsou jejich vzájemné vztahy a obecně načrtnuté vývojové linie zcela transparentní.

V hlavní části se naproti tomu čtenář orientuje mnohem lépe. Autorka na základě primárních textů představuje šest homiletických přístupů, v nichž je imaginace rozmanitými způsoby využívána. Jako kritérium pro výběr teologů jí posloužila aktuálnost homiletických koncepcí, jejich specifické zaměření (např. inspirace sémiotikou, propojení s psychologíí, recepční estetikou atd.) a jejich ukotvení v evropské či americké kultuře. Do výběru zařadila významné teologické osobnosti různých církví protestantského mainstreamu. Jmenovitě jsou to: Gerd Theißen, Walter Brueggemann, R. W. L. Moberly, Eugene L. Lowry, Thomas G. Long a Marianne Gaarden. V jednotlivých medailonech se autorka neomezuje jen na představení role imaginace v homiletice toho kterého teologa, ale načrtává

vždy obecněji celkový homiletický přístup, v němž je imaginaci připsána určitá role. To se jí daří poměrně dobře, dokáže bez problémů číst a interpretovat anglické i německé texty, které převažují nad českými překlady (ten je fakticky jen jeden – W. Brueggemann: *Bible a postmoderní představitost*, přel. P. Sláma).

Jako příklad zdařilého představení homiletického přístupu lze uvést autorčino pojednání o Gerdu Theissenovi. Autorka si správně všímá, že teolog chápe obrazy a symboly jako nástroje k přenosu významu („dopravné prostředky obsahu“, s. 14), přičemž zvláštní roli připisuje sémantickým narušením (*Störungen*), která provokují vznik nových významů a podněcují tak k novému vnímání reality. Vedle biblických obrazů Theissen doporučuje i další prostředky, jimiž je stimulována imaginace posluchačů: narativní struktura kázání, napětí a dialogičnost (s. 15). Teologická kritéria, která mají sloužit jako určité vodítko pro obsahové zaměření kázání a jeho propojení se současnými tématy, pak nachází v tzv. základních motivech biblické řeči (např. motiv naděje, stvoření, moudrosti, soudu atd.). Biblický text je pro Theissena primárně „otevřeným textem“, jehož význam je dotvářen ve spolupráci se čtenářem/posluchačem. Práce s otevřeným biblickým textem je pak základem pro „otevřené kázání“ (s. 17). - Stejně tak i další oddíly poměrně věrně představují homiletické přístupy vybraných teologů.

Nesnadným úkolem, kterému se autorka věnuje ve čtvrté části své práce, je reflektovat a porovnat bohatý materiál představený ve třetí části, tedy pokusit se nalézt určité společné tendence, popř. rozdílné důrazy v přístupu k imaginaci v homiletickém procesu. Autorka se přitom soustřeďuje na porovnání v několika klíčových tematických oblastech, jako je role imaginace, kazatel, posluchač, cíl, víceznačnost a narušení, kontextualizace, psychologické prvky. Mezi její klíčová zjištění patří to, že „obrazové jazykové prostředky v kázání neplní jen ozdobnou funkci, jsou ale naopak aktivními složkami její komunikačního diania“ (s. 60). Dále zjišťuje, že s recepcí, resp. imaginací posluchačů reflektovaně pracuje především dánská biskupka Marianne Gaarden (s. 60), zatímco u ostatních teologů zmiňuje především jejich vazbu na práci s biblickými texty (s. 58n). Je škoda, že autorka se v závěrečné reflexi intenzivněji a uspořádaněji nesoustřeďuje na zásadní otázku, co je klíčovou funkcí imaginace v homiletickém procesu, když nejde jen o estetiku nebo jen udržení pozornosti posluchačů. Zde by se nabízelo zapojit do reflexe pojetí imaginace, které načrtla v první části, a její aspekty (viz s. 8n). Některé náznaky odpovědi na tuto otázku nacházíme v odstavcích „Imaginace v homiletickém procesu“ (s. 58) a „Víceznačnost a narušení“ (s. 60), nicméně se jedná jen o střípky; chybí jasnější zacílení reflexe a syntetizující pohled.

Práce je psána kultivovaným jazykem a obsahuje minimum jazykových a textových nedostatků. Diplomantka prokázala schopnost pracovat s cizojazyčnou literaturou (anglickou i německou, což není u dnešních studentů úplně běžné) a zorientovat se v problematice novodobé homiletiky. Největší slabinou práce je závěrečná reflexe základní výzkumné otázky. Nicméně cíl práce, jak byl vymezen v úvodu, byl splněn. Práce přinesla poměrně věrnou „reprodukcí“ (viz s. 7) několika novodobých homiletických směrů, opírající se o vlastní studium primární literatury, a může tak sloužit jako představení homiletických koncepcí, v nichž má imaginace své klíčové místo. Proto ji navrhuji hodnotit písmenem B.

V Praze, 3.9.2021

Doc. Tabita Landová, Ph.D.

Při obhajobě doporučuji zaměřit se na tyto otázky:

1. *Jak chápáte vztah mezi imaginací a vírou? Jakým způsobem imaginace pomáhá víru utvářet a naopak, jaké důsledky pro víru může mít chybějící imaginace?*
2. *Jaké funkce mají v homiletickém procesu jednotlivé zúčastněné subjekty: biblické obrazy – imaginace kazatele - imaginace posluchačů?*
3. *K čemu má sloužit podněcování imaginace posluchačů kázání prostřednictvím obrazů, symbolů, narativů? (Reflektujte pozice pojednaných teologů i svou vlastní.)*